

**I TÜRKOLÖJİ QURULTAYDAN SONRA KEÇİRİLƏN
PLENUMLAR VƏ ƏLİFBƏ MƏSƏLƏSİ****İ.H.HACIYEVA ***

1926-cı ildə keçirilmiş Birinci Türkoloji Qurultay öz dövrünün ictimai-siyasi, mədəni elmi, tarixi əhəmiyyəti ilə yadda qalmışdır.

İstər təşkilat komissiyası barədə qətnamədən, istərsə də əlifba, imla və terminologiya haqqındakı qətnamələrdən görüldüyü kimi, I Türkoloji Qurultay toplantıdan sonra türkdilli xalqlar və etnik qrupların qarşısında böyük vəzifələr qoymuşdur. Bu vəzifələrlə bağlı qurultayın qərarlarının necə yerinə yetirilməsi məqsədlə qurultaydan sonrakı dövrə ekskurs edək. Qurultayda ən global problem **əlifba məsələsi** olduğundan, əsasən türkdilli məkanlarda, xüsusilə Azərbaycanda bu problemin çözülməsinə nəzər salaq. Əvvəla, qurultaydan az sonra Bakıda Yeni Türk Əlifbası Komitəsinin beş illik yubileyi keçirilir. Elə həmin ərəfədə də Fərhad Ağazadənin Moskva şəhərində «Материалы по унификации проектов тюркского алфавита» əsəri çapdan çıxır. Əsərdə də digər bir sıra məqalələrdə olduğu kimi türkdilli xalqların əlifbalarının unifikasiyasından söhbət açılır. Bu da Yeni Türk Əlifbasının Mərkəzi Komitəsinin yaradılmasına zəmin yaradır. Daha sonra bu ərəfədə Yeni Türk Əlifbası Mərkəzi Komitəsinin təşəbbüsü ilə Bakıda birinci plenum keçirilir. Ümumiyyətlə, bu illərdə, daha doğrusu, 1927-1931-ci illərdə ÜYTƏMK-nin 4 plenumu olmuşdur. Prof. Buludxan Xəlilov tədqiqatında bildirir ki, plenumlara S. Ağamalıoğlu sədrlik etmişdir. Bu plenumların işi barəsində gələcəkdə geniş bəhs edəcəyik. Əlifbamızın tarixi ilə bağlı ayrıca tədqiqat işi apardığımız üçün bir çox məsələlərə məqalədə yer vermirik. Tədqiqatçı alim Adil Babayev isə I plenum barəsində müfəssəl məlumat verir. Alim yazır: «YTƏMK I plenumu 1927-ci ilin iyun ayının əvvəllərində Bakıda çağırıldı. B.Çobanzadə bu komitənin təsis plenumu üçün proqram məruzəsi hazırlayaraq geniş məruzə ilə çıxış etdi. Bu plenum bir sıra xalqlar üçün tərtib edilmiş əlifba layihələrini müzakirə etdi. B.Çobanzadənin «Культура и письменности востока» jurnalının 1928-ci il III kitabında verilən məqaləsi həmin əlifba layihələri, bunların

---

* Hacıyeva İlhamə Həbib qızı – filologiya elmləri namizədi, BDU-nun Azərbaycan dilinin tətbiqi ETL-nin aparıcı elmi işçisi.

birleştirilməsi (unifikasiya edilməsi), əlifbanın qəbul layihələrinə həsr edilmişdir. Bu plenumdakı məruzədə B.Çobanzadə lak, dargin, ləzgi, abxaz və s. xalqların yazısı üçün tərtib edilmiş əlifba layihələrini verir, türk xalqları üçün ümumi və əlverişli əlifba tərtib və tətbiq edilməsi prinsiplərinin aşağıdakılardan ibarət olduğunu göstərirdi:

1. Unifikasiya edilmiş əlifba tamamilə latın qrafikası əsasında qurulmalıdır. Latın qrafikasında müstəqil işarələrlə göstərilə bilməyən türk-tatar dillərinin spesifik səsləri üçün latın sistemində uyğun olan yeni işarələr yaratmalı.

2. Səsartımı və sətirüstü işarələrdən istifadə etməmək.

3. Fonetik cəhətdən yaxın olan səsləri qrafik cəhətdən oxşar işarələrlə vermək.

4. Daha çox işlək səslər üçün daha sadə işarələr vermək.

5. Türk-tatar dillərindəki ümumi səslər üçün eyni işarələr qəbul etmək.

6. Hər bir dialektin (türk dili ailəsinə mənsub olan bu və ya başqa bir dil nəzərdə tutulur) spesifik səslərinin göstərilməsi haqda: həmin dialektin nümayəndələrinə ixtiyar verilməlidir ki, latın sistemindən uzaqlaşmamaq şərti ilə öz dillərinə uyğun hərfi işarəni seçsinlər.

7. Türk əlifbasının unifikasiyası üçün Azərbaycanda qəbul edilmiş olan latın əlifbası əsas götürülməlidir. Bu arada, iyulun 22-də YTƏK-in 5 illik yubileyi qeyd edilir. Daha bir il sonra 22 iyul 1928-ci ildə Yeni Əlifba dekretinin qəbul edilməsinin 6-cı ildönümünə həsr edilmiş toplantı keçirilir. Bu toplantı da I Türkoloji Qurultayın keçirildiyi Türk Mədəniyyət Sarayında olur. Bu zaman məskəvalı qonaqlar da toplantıda iştirak edirdi. Bu hal toplantını daha da ciddiləşdirirdi. Toplantıya rus proletar yazıçısı M.Qorki də qatılaraq məruzə ilə çıxış edir. Əlavə edir ki, Maksim Qorki SSRİ xalqlarından zorla yığılan zinət əşyalarını qeydəalma komissiyasının sədri idi. Onun Bakı səfəri haqqında dövrümüzdə uyğun, obyektiv mənbə tapa bilmədiyimizdən və bizim araşdırmamıza aid olmadığından tarixin ümidinə buraxıram. M.Qorki tərəfindən xeyli tərifli söz eşidən iclasın sədri böyük yazıçıdan sonra 1 yanvar 1929-cu ildə bütün ölkə üzrə yeni latın qrafikalı əlifbaya keçilməsi barədə özünün, ASSR XKS-nin sədri Q.Musabəyov və AMİK-in katibi Əli Məmmədovun imzaladığı qərarı oxuyur. Araşdırıcı alim Zemfira Cəlilqızı qeyd edir ki, bu ərəfədə, eləcə də yeni əlifba bütün ölkə üzrə tətbiq olunarkən hökumət təşvişində idi. Bütün güc strukturları şəhərdə asayışı qoruyurdu. Ümumittifaq Yeni Türk Əlifbasının Mərkəzi Komitəsinin ikinci plenumu 1928-ci ilin yanvarında Daşkənddə keçirilir. Əlavə edir ki, artıq Azərbaycanda yeni əlifbaya keçidlə bağlı problem məsələ qalmadığından komitə üzvləri bu dəfə Daşkəndə yığılır. Komitənin işi barədə bir sıra çıxışlardan sonra prof. B.Çobanzadə məruzə ilə çıxış edir. O məruzəsində qeyd edir ki, «bizim komitəyə türkdilli xalqlardan kömək yoxdur. Qırx nəfər olacağımız halda, Bakıdan: Çobanzadə, Ağazadə, Xuluflu,

Ruhulla Axundov, Moskvadan – elmi şuradan isə Şor, Yakovlev, Cirkov, Polivanov, Turyakulov iştirak edirlər. Biz bu ili bu tərkibdə işləmişik». Sonra nətiq türk xalqlarının əlifbalarının unifikasiyası üzərində dayanaraq bəzi kar və cingilti samitlərin dəqiqləşdirilməsindən danışır, I Türkoloji Qurultay barədə alman dilində yenicə çapdan çıxmış prof. Menzelin əsərini dilə gətirir. O qeyd edir ki, biz qüvvələrimizi birləşdirib yeni əlifbanı tətbiq etməklə, nəzəri və praktik işlərdə birlikdə olmalıyıq. Kazan şəhərində keçirilən ÜYTƏMK-nın III plenumunda türkmən B.Kulbeşerov sədrlik edirdi. Bu iclasda da prof. B.Çobanzadə geniş məruzə ilə çıxış edir. O, yoldaşları ilə komitənin işinə qatılmağı, jurnal ətrafında birləşməyi və əlifbadakı baş hərflərin yazılışı ilə bağlı fikirlərini bölüşdü. B.Çobanzadə prof. Şerbanın rəhbərliyi ilə tərtib olunan yeni əlifba layihəsini iştirakçıların müzakirəsinə buraxdı. Plenumda professorlardan Cirkov, Yakovlev, Polivanov və akademik Samoyloviç öz fikirlərini söylədi. Bu plenumda qərara alındı ki, bütün respublikalar unifikasiya olunmuş əlifbaya keçsinlər. Plenumlar arasında ən qalmaqallı və işgüzar keçən Alma-Ata şəhərində çağırılmış IV plenum olur. Artıq keçmiş İttifaq məkanında siyasi durum dəyişilmişdi. Ayrı-ayrı zümrələr mülkədar, qolçomaq, basmaçı adı ilə məhv edilir, sürgün olunurdular. Buna görə də IV plenum yalnız 1931-ci ilin mayında keçirilir və sonuncu olur. Bu plenumda Azərbaycandan V.Xulufu və B.Çobanzadə məruzə edirlər. Sonra plenumlararası müddətin üç illiyi, eləcə də IV plenumun başa çatması ilə bağlı qətnamələr qəbul edilir. Qətnamələrdə unifikasiya olunmuş əlifbalar bəyənilir və işin davam etdirilməsi tövsiyə olunur. O da bildirilir ki, böyük hərfləri qəbul etməyən türkdilli respublikalar da bu işə cəlb olunmalıdır ki, bu hal işimizdə yanlışlıq yaratmasın. Digər tərəfdən, bəzi əlifbalarda nəzərə çarpan diftonq hərflərdən və müxtəlif səsləri bildirən oxşar yazılışlı grafik işarələrdən əl çəkmək lazımdır. Bununla da üst-üstə 27 maddəlik qərar qəbul edən plenum öz işini bitmiş hesab edir.

Türkdilli xalqların əlifbalarının unifikasiya olunması 1933-cü ilədək davam edir. Azərbaycan əlifbası da daxil olmaqla türkdilli xalqlar ildə 2-3 dəfə yeni əlifba layihələrini sınaqdan keçirmişlər. Akademik Samoyloviç də IY plenumda bu məsələyə narazılığını bildirmiş, Azərbaycanın əbəs yerə rus əlifbasına istinad etməsini qeyd etmişdir. Alim bildirir ki, azərbaycanlılar rus hərfi «з»-ni «ш» anlamında yazdıqlarından Azərbaycan şəhəri «Şuşa» «Zuza» kimi təsvir olunur. Əlavə edim ki, sonrakı layihədə «Ш» hərfi «Ş» şəklində təsbit olunmuşdur. Eyni zamanda apostrof kimi anlaşılan (,) məlum işarəsi əlamət adı altında «'» şəklində qəbul edilmişdir.* Əlifba dəyişikliyi, imla, dilin saflığı uğrunda mübarizə xaricdə yaşayan türkdilli xalqlardan da səfərbər etmişdir. Yazılı məbələrdə bir neçə dövlətin adı xatırlansa da bunların sırasında Türkiyə

---

* Qeyd: Bu faktlar Lətif Kərimlinin «Azərbaycan dilinin orfoqrafiyasının nəzəri və praktik məsələləri» adlı monoqrafiyasının əlyazmasından götürülmüşdür.

xüsusi yer tutur. Rus alimi Q.Yanski IV plenum ərəfəsində «Türkiyədə latınlaşdırmanın dörd illiyi» adlı məqaləsində maraqlı faktlar ortaya qoyur. Mətləbdən uzaqlaşmamaq üçün bir-iki cümlə ilə məqalə haqqında məlumat verək. Məqalədən məlum olur ki, yeni əlifbanın qəbul edilməsi Türkiyədə də ağırlı keçmişdir. Anadolu türkləri Azərbaycandan fərqli olaraq həm də fransız dilinin təsirinə qarşı da mübarizə aparmışlar. Buna baxmayaraq Anadolu türkləri 1 dekabr 1928-ci ildən yeni latın qrafikalı əlifbaya keçirlər. Türk alimi doktor Akkan Suver yazır: «1923 yılında cumhuriyyətin elanından sonra məclisdə gündəmə gətirilən ərəb hərflərinin türk dilini yazmağa əlverişli olmamasından dolayı latın hərflərinin qəbulu mövzusu 1928 yılına qədər çeşidli dirənişlər dolayısıyla bir köşədə qalmışdır. O günlərin önəmli yazarları, İstanbul Universiteti Egitim Bakanlığı kimi quruluşları latın hərflərinə qarşıydılar. Dörd yıldan fazla bir zaman sonra 1928 yılının 9 avqust günü böyük Atatürk İstanbulda Gülxanə parkında tərtiblənən bir toplantıda qara bir taxtanı önünə alır, latın hərflərini, birər-birər, yazarkən belə deyirdi: «- Arkadaşlar, bizim ahəngli, gözəl, zəngin dilimiz yeni türk hərfləri ilə özünü göstərəcəkdir. Yeni hərfləri tez öyrənin, hər vətəndaşa, qadına, erkəyə, göylüyə, çobana, hambala, sandalçıya öyrədin. Bu vəzifəni yaparkən düşünün ki, bir ölkənin yüzdə onu, yüzdə iyirmisi oxumaq, yazmaq bilir, yüzdə səksəni bilməzsə bu ayıbdır». Əlavə edir ki, bu barədə tədqiqatçı alim Pərvin Məmmədovanın geniş araşdırması diqqət çəkən və maraqlıdır. Birinci Türkoloji Qurultaydan sonra Azərbaycanda əlifba layihələrinin bir-birini əvəz etməsindən başqa elə bir ciddi hadisə olmamışdır. Tədrisən, keçmiş SSRİ məkanında siyasi durum dəyişirdi. Bu hal 1934-cü ildən daha da şiddətlənməyə başlayır ki, bu da mərkəzdə və yerlərdə əlifba və türkoloji komitələrin bağlanması və ləğvi ilə nəticələnir. Məsələn, 1937-ci ilin avqust ayının 2-də SSRİ Millətlər Sovetində Ümumittifaq Yeni Türk Əlifbasının Mərkəzi Komitəsi ləğv olunduğundan Azərbaycanda da bu tipli komitə bağlanır. Həmin dövrü səciyyələndirən, müstəqillik illərində dövrü mətbuatda yer alan yazılardan birbaşa əlifba komitəsində çalışmış mərhum alimimiz Əkrəm Cəfərin xatirələrinə müxtəsər şəkildə nəzər salaq: «Əlifbalarımızın tarixinin canlı şahidiyəm. Köhnə məktəbdə (mollaxanada) ilk təhsilimi ərəb əlifbası ilə almışam. Bəli, ərəb əlifbası ilə ərəb və fars dillərində təhsil almışam. Oktyabr inqilabından sonra yeni məktəbdə dərslərləri ərəb əlifbasında, amma türk dilində oxumuşuq (o zaman, «Azərbaycan dili» ifadəsi yox idi). Əlifbamızı latınlaşdırmaq hərəkatının başında Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədri Səmədağa Ağamalıoğlu durmuşdu. Nəzəri olaraq latın əlifbasının ən fəal nümayəndəsi isə Fərhad Ağazadə idi. Həmin illərdə mən akademik N.Y.Marrın aspirantı olmuşam. Sonra Cəlal Qorxmazovun rəhbərlik etdiyi Ümumittifaq Yeni Türk Əlifbası Komitəsində işləmişəm. Komitənin bir neçə şöbəsi vardı. Ədəbi dil, orfoqrafiya, terminologiya, respublikaların yeni əlifba komitələrinə rəhbərlik şöbələri.

Komitə mənə Kazana, Tatarıstan yeni əlifba komitəsinin işini yoxlamağa göndərmişdi. Bir dəfə də C.Qorxmazovla birlikdə Bakıya Azərbaycan komitəsinə yoxlamağa gəlmişdik. Komitəmizin katibi Əli Əcdər Seyidzadə idi. Biz, Azərbaycan latın əlifbası komitəsinə yoxlayıb Moskvaya qayıdandan 10-15 gün sonra mənə telefonla dedilər ki, gəl ezamiyyətinin haqq-hesabını ver. Həm də bildirdilər ki, «C.Qorxmazovu xalq düşməni kimi tutublar». Bununla da komitə ləğv edildi. Tuthatut şiddətlənirdi. Professor B.Çobanzadəni də tutdular. Bir müddət keçdi. API-nin direktoru Cəbrayıl Ələsgərov dedi: Mircəfər Bağirov tələb edir ki, akademiya iclasına gəlsiniz. Məsələ əlifbamızı dəyişdirmək, latın əlifbasını atıb kiril əlifbasını qəbul etmək haqqında imiş. Bəli, «təntənəli» bir iclasda kiril əlifbasının qabaqcıdan hazırlanmış tərəfdarları danışdılar... Tam obyektivliklə deyirəm: biz latın əlifbasına keçəndə kiril əlifbasından bir hərf də almamışdıq, amma sonra kiril əlifbasına keçəndə latın əlifbasından apostrof və səkkiz hərf götürməyə məcbur olduq (ə, g, ö, h, ğ, c, y, ü)».

Beləliklə, 8 May 1939-cu ildə SSRİ EA-nın Azərbaycan filialı və Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının üzvləri, habelə Azərbaycanın qabaqcıl əmək adamlarının da qatıldığı, şəxsən AzK(b)P MK-nın I katibi Mircəfər Bağirovun iştirakı ilə Az SSR Baş Sovetinin II sessiyası işə başlayır. İyulun 11-də isə Az SSR Baş Sovetinin sədri M.T.Yaqubovun sədrliyi ilə beşinci iclas öz işini davam etdirir. O, iclası açıq elan etməklə gündəlik məsələni – Azərbaycan yazısının latın əlifbasından rus əlifbasına keçməsi barədə qanunu elan edir. Məruzə ilə bağlı AzSSR Xalq Maarif Komissarı Mirzə Məmmədova söz verilir. O çıxışında qeyd edir ki, Lenin-Stalin milli siyasəti, bəşəriyyətin dahi rəhbəri İ.V.Stalinin yeritdiyi daxili siyasət nəticəsində Azərbaycan çiçəklənən sosialist ölkəsinə çevrilmişdir. Üçüncü beşillikdə mədəniyyət məsələlərinə diqqəti artırmalıyıq ki, bu da SSRİ xalqları və rus xalqının mədəniyyətinin inkişafı ilə qırılmaz tellərlə bağlıdır. Sonra natiq Azərbaycan əlifba tarixindən uzun-uzadı danışır. Nəhayət, mətləbə keçərək bildirir ki, Azərbaycan xalqı 1923-cü ildən latın qrafikalı əlifbaya keçmişdir. Bu əlifba Azərbaycan xalqının həyatında, mədəniyyətində öz rolunu oynamış və bundan artığını da bacarmaz. İmlamızda yenidənqurma lazımdır ki, daha da inkişaf edək. Bildiyimiz kimi də latın əlifbasının bir sıra nöqsanları mövcuddur. Ədəbi dilimiz və danışdığı dili bir-birinə həddən artıq yaxınlaşdığından əlifbamızın dəyişdirilməsini tələb edir. Bəziləri səhv olaraq elə başa düşürlər ki, biz rus dilinə keçirik. Əlifba, heç də dil deyil. Bunu SSRİ xalqları da tələb edir. Artıq rus əlifbasına keçmək üçün ziyalı və kolxozçulardan ibarət hərəkət də yaranmışdır. Yeni əlifba rus dilini də öyrənməyə bizə köməklik göstərəcəkdir. K.Marx 50 yaşında rus dilini öyrənməyə başlayıb. Yeni əlifbanın layihəsi hamınıza paylanıb. İndi yerlərdə təbliğat işləri görülməlidir. Bu qanuna uyğun haldır ki, mən hamınızı alqışlayıram. Sonra Səməd Vurğun, Kubra Babayeva, Rəsul Rza, Hürriyə Nəzirova, Həsən Kazımov və Ayna Cəfərova qı-

xış edirlər. Əlavə söz demək üçün Süleyman Rüstəmzadə tribunaya qalxır. O, kiril əlifbasına keçidlə bağlı 4 maddəlik qanun layihəsini oxuyur. Qanun layihəsi maddə-maddə, eləcə də bütünlüklə səsə qoyulur və yekdilliklə qəbul edilir. Az SSR baş sovetinin 7 iyul 1939-cu il tarixli II sessiyasının 1 sayılı protokolundan məlum olur ki, Azərbaycan xalqı 1 yanvar 1940-cı ildən hamılıqla kiril qrafikalı əlifbaya keçir. Bununla bağlı Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Soveti və AzK(b)PMK-nın birlikdə 17 sentyabr 1939-cu il 4275-saylı, 132-ci protokolundan məlum olur ki, Mircəfər Bağırov və Teymur Quliyevin imzaları ilə 9 maddəlik fərmanı çıxmışdır. Fərmanda bütün rəhbər işçilərin nəzərinə çatdırılır ki, yerlərdə bu işi həyata keçirsinlər, yeni əlifbanı zəhmətkeşlərə öyrətsinlər, 1 noyabr 1939-cu ilə qədər orfoqrafiya qaydalarını 13 noyabr 1939-cu ilə kimi isə imla sözlüyünün tərtibini başa çatdırsınlar. Mətbuatda gedən müzakirələrin ən maraqlı cəhəti o idi ki, kim rus əlifbasını daha çox tərifləyər. Odur ki, bu illərdə iki cəbhə yaranmışdı:

1. Rus əlifbasını olduğu kimi qəbul etmək istəyənlər.
2. Dlimizin fonetik və qrammatik xüsusiyyətlərini nəzərə almaq istəyənlər.

Maraqlıdır ki, bu cərəyanların heç biri mübarizədə qalib çıxmır. Kompromis variant kimi yeni layihə qəbul olunur ki, burada da səhv olaraq **Я, Ю, Е** (й+е), **Ц** (tse) hərfləri əlifbamıza köçürülür. Qeyd edirəm ki, bu dövrdə respublika qəzetləri yeni rus əlifbasını tərifləyir, latın qrafikalı əlifbanı isə «burcuy əlifbası», «yüksək təbəqənin əlifbası» deyə adlandırırlar. «Kommunist» qəzetinin 1938-1940-cı illərdəki saylarında yeni əlifba haqqında müxtəlif mülahizələrə rast gəlmək olar. Həmin dövrdə «Azərbaycan dilinin yeni əlifbası», «İrəliyə doğru böyük addım», «Kultur və mükəmməl əlifba uğrunda», «Mənim qeydlərim», «Azərbaycan xalqının yeni əlifbası» və s. kimi yazılarda rus əlifbasını tərifləməklə yanaşı, kiril əlifbasını olduğu kimi qəbul edilməsini irəli sürənlər də vardır. Əlavə edirəm ki, həmin dövrdə utanc gətirən bəzi yazılara da rast gəlmək olar. Biz həmin yazılar üzərində dayanmağa ehtiyac görmürük. Beləliklə, Azərbaycan əlifbası 1958-ci ilə kimi dəfələrlə islah edilir, təkmilləşdirilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Hacıyev T. Azərbaycan ədəbi dili tarixi. Bakı: Maarif, 1987
2. Babayev A. Çobanzadə Bəkir. Bakı: Şərq-Qərb, 1998.
3. Xəlilov B. Birinci Beynəlxalq Türköloji Qurultay. Bakı: Elm, 1999.
4. Məmmədova P. Atatürkün dil siyasəti. Bakı: Nurlan, 2003.
5. Cəlilqızı Z. Azərbaycanda dil quruculuğu. Bakı: Elm, 1998
6. Аккан Сувер. Atatürкү yaşamак. Bakı: Azərnəşr. 2003
7. Стенографический отчет второго пленума Всесоюзного Центрального Комитета Нового Тюркского Алфавита. Издание ВЦКНТА. Баку, 1929. Заседавшего в гор. Ташкенте от 7-го по 12-е января 1928 года.
8. Первый Всесоюзный Тюркологический съезд. 26 февраля-5 марта 1926 г. Стенографический отчет. Баку- АССР, Бакинский рабочий. 432 с.

**ПЛЕНУМЫ, ПРОВЕДЕННЫЕ ПОСЛЕ
I ТЮРКОЛОГИЧЕСКОГО СЪЕЗДА И ПРОБЛЕМА АЛФАВИТА**

И.Г.ГАДЖИЕВА

РЕЗЮМЕ

Проведенный в 1926 – ом году I Тюркологический Съезд запомнился своим культурным, научным, историческим значением. Самой глобальной проблемой, поднятой на съезде, была проблема алфавита. Исходя из этого, мы обратим особое внимание на решение данной проблемы в тюркоязычной среде, особенно в Азербайджане.